

Nr 52.

Ankom till Riksdagens kansli den 10 mars 1911 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om åstadkommande af utredning m. m. i fråga om reglering af äganderättsförhållanden i följd af vägars ändrade läge.

(2:a Afd.)

I en inom Första kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling remitterad motion, nr 16, har herr *F. Hallberg* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående behöfligheten af en lagstiftning på sätt i motionen framhålles i fråga om reglering af äganderättsförhållanden i följd af vägars ändrade läge, samt för Riksdagen framlägga det förslag härutinnan, hvartill nämnda utredning må föranleda.

Till stöd för denna framställning har motionären anført följande:

»Jag har velat fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som visserligen närmast berör Malmöhus, och möjligen äfven Kristianstads län, men som dock stundom torde äga motsvarighet äfven i andra landsdelar. Jag afser frågan om de vid enskiften och laga skiften gjorda, samfälda undantag och särskildt sådana, som tillkommit för vägändamål.

Vid dylika förrättningar utlades till hvarje ägolott nödiga utfartsvägar, hvarjämte vägar för hela skifteslagets begagnande undantogos, och fingo alla dessa vägar det läge, som betingades af då rådande förhållanden. Under den tid, som därefter förflutit, hafva ändrade samfärdselsbehof emellertid mångenstädes gjort sig gällande. De särdeles inom sydligaste delarna af vårt land talrika järnvägsanläggningarna hafva nämligen på många ställen helt och hållet förändrat förhållandena härutinnan. På den ort, dit man

förut ej haft anledning färdas, har måhända uppstått en järnvägsstation. Själfva järnvägen kan i många fall hafva afskurit en väg och därigenom föranledt en mera eller mindre genomgående omläggning af densamma. Följden har blifvit, att alldeles nya vägar blifvit anlagda, under det att de förutvarande, som dock på grund af sättet för deras tillkomst måste anses såsom samfälligheter till byn eller skifteslaget, tagits i besittning af ägarne till de lotter, genom hvilka desamma ursprungligen varit framdragna. Ofta nog hafva sedermera på området för den ursprungliga vägen uppförts dyrbara åbyggnader och dylikt, därvid vederbörande lottägare, därest han icke helt och hållet saknat kännedom om att vägens läge blifvit ändradt, ansett sig vara i sin goda rätt, enär han af egen mark, ehuru på annan plats, släppt till mark för ändamålet. Därest hvad sålunda framhållits endast förekomme i enstaka fall, skulle lagstiftningsåtgärder till sakens reglerande måhända kunna anses ej erforderliga. Men så är ingalunda förhållandet, åtminstone ej inom södra delarne af vårt land. En synnerligen stor del af de vägar, som vid enskiftena och de äldre laga skiftena utlades för delägarnes gemensamma behof, hafva sedermera gifvits annat läge, och detta utan att omläggningsen i någon laglig ordning vunnit bekräftelse.

En dylik omläggning kan visserligen anses i någon mån bekräftad genom i senare tid skedd hemmansklyfning eller ägostyckning, som vunnit fastställelse, men detta torde i sådant fall gälla endast det nya läget för ifrågavarande väg. Hvad däremot beträffar den gamla vägen, så hafva rörande densamma endast undantagsvis de verkliga ägarna eller skifteslaget varit i tillfälle att i beslutet angående omläggningsen taga del, hvadan dessas rätt till den gamla vägen torde få anses oberörd af sedermera skedda ändringar. Hvad sålunda anförts gäller såväl nuvarande byvägar som de vägar, som förut varit byvägar, men sedermera intagits i allmänna vägnätet och befinnas hafva ett annat läge än de från början ägt.

Det torde gälla att tillse, på hvad sätt en dylik omläggning må kunna vinna laglig giltighet. Sådant torde icke kunna ske genom ägoutbytesförfarande, enär normerna för ett sådant förutsätta dels samtliga delägars bifall, hvilket ofta torde vara svårt att åvägbringa, och dels att de utbytta områdena skola hafva samma jordbruksvärde. Såvidt jag kan finna, erbjuder sig icke heller annan utväg att nå målet. För ändamålet lärer alltså en förändrad lagstiftning vara erforderlig. Med hänsyn till de förvecklingar, som kunna uppstå därigenom att dessa vägfrågor öfverlämnas åt framtiden, kan det nämligen icke vara lämpligt, att angifna missför-

hållandet lämnas obeaktadt. Olägenheterna hafva redan gifvit sig till känna inom Malmöhus län, och erfarenheten från andra landsdelar torde ock påvisa behöfligheten af lagändring.

Vidkommande de enskilda vägarna kan frågan sägas hafva blifvit mera aktuell genom lagen den 5 juli 1907 om enskilda vägar på landet, enligt hvilken möjlighet är beredd att få vägunderhållet fördeladt på dem, som draga nytta af en väg.

Enär genom förrättning enligt nämnda lag äfvensom genom de allmänna vägdelningarna en väg erhåller en mera utpräglad karaktär af orubbighet, vore det synnerligen önskvärdt, ifall då vägens läge finnes hafva blifvit ändradt, att frågan om äganderätten till det område, där vägen framlöper, som ock till den mark, där densamma ursprungligen blifvit utlagd, blefve slutgiltigt afgjord, innan själfva vägdelningen komme till stånd.

För ordnande af äganderättsförhållandet i nyssnämnda fall som ock då eljest fråga väckes om vinnande af laglig giltighet för en vägs förändrade läge, lärer enda utvägen vara att få till stånd en landtmäteriförrättning med rättslig verkan. Såsom redan antydts, lämpa sig nu gällande skiftesformer icke för detta ändamål, utan andra måste utfinnas. Närmast torde erbjuda sig ett ägoutbytesförfarande, ehuru med andra anordningar än de nu gällande. En dylik förrättning synes böra omfatta samtliga för delägarnes behof undantagna vägar och sålunda jämväl sådana, som tillkommit endast genom sekundära förrättningar, såsom hemmansklyfningar och dylikt. Såsom villkor för förrättningens tillkomst torde böra fordras, att delägare i skifteslaget, representerande ett visst minimum af den därtill hörande jorden, därom göra ansökning. Förrättningsmannen, som borde biträdas af godemän, kunde lämpligen äga inkalla parterna endast genom kungörande i sockenkyrkan. Vid förrättningen borde upprättas karta och handling, utvisande på hvad sätt reglering skett. Där så kan ske, borde regleringen komma till stånd i form af verkliga ägoutbyten, och om hinder därför möter, bör regleringen uppgöras i form af likvid i penningar.

En förrättning af förevarande slag synes böra underställas ägodelningsrätts pröfning.

«Ett närmare detaljeradt förslag förutsätter emellertid en ingående kännedom om förhållandena jämväl inom öfriga delar af landet.»

Utskottet vill till en början erinra om hvad i gällande lag kan anses stadgadt i fråga om äganderätten till den mark, som tillhör allmän och enskild väg.

Utskottet.

Enligt äldre rätt skulle mark, som erfordrades för allmän väg, i regel tagas af oskifto, d. v. s. af bys oskiftade ägor eller af socken-, härads- eller landsallmanning. Vägens anläggning medförde vid sådant förhållande icke någon förändring i äganderätten till den mark, som togs i anspråk för vägen. Undantagsvis kunde det dock blifva nödvändigt, att skiftad mark togs i anspråk för en väg. I sådan händelse skulle enligt 1734 års lag, därest marken utgjordes af åker eller äng, ersättning utgå af kronan. Emellertid torde i äldre tid mark af sistnämnda beskaffenhet endast undantagsvis hafva behöft afstås, då i regel oskiftad mark fanns att tillgå.

Ehuru i 25 kapitlet byggningsabalken af 1734 års lag ej fanns intaget något stadgande, att mark till allmän landsväg skulle tagas af oskifto, torde emellertid af de olika lagförslag, som upprättats före lagens antagande, framgå, att lagstiftaren utgått från att så borde ske. Att någon uttrycklig bestämmelse i detta afseende icke meddelats, lär ock vara beroende på den sammanträngda form, som lagen slutligen erhö.

Att genom själfva väganläggningen en förändring inträdt i äganderätten till marken, synes på grund af det anförda ej finnas anledning att antaga. Frågan om äganderätten till de allmänna vägarne torde därför sammanfalla med frågan om äganderätten till olika slag af allmanningar och andra oskiftade ägor, hvaraf mark till vägarne i regel tagits. Där, såsom ofvan sagts, i undantagsfall skiftad mark måst tagas till väg, synes ock den sålunda i anspråk tagna marken i rättsligt hänseende dela den öfriga vägens karaktär. I detta enda fall har förändring i äganderätten inträdt.

Det nu anförda gäller endast allmänna vägar. I fråga om de enskilda vägarne ställer sig nämligen saken annorlunda. I 5 § af lagen den 5 juli 1907 om enskilda vägar på landet talas om ersättning för upplåtelse af mark till väg samt för intrång, som förorsakas af vägs byggande eller begagnande. Här är sålunda icke fråga om öfverlåtelse af äganderätten till mark, utan upplåtelse af nyttjanderätt till densamma. Skillnaden framgår af den historiska utvecklingen, i det de allmänna vägarne tagits af oskifto, under det rätten till enskild väg utgör en rätt att taga väg öfver annans mark.

Hvad härefter angår själfva motionen, afser denna en utredning om behovet af bestämmelser rörande äganderättsförhållandena vid omläggning af såväl allmänna som enskilda vägar samt ernående af laglig giltighet för dylika vägars förändrade läge. För detta ändamål ifrågasätter motionären införandet af ett ägoutbytesförfarande af annat slag än det, som finnes medgifvet i nu gällande skiftesstadga.

Den af motionären åsyftade utredningen torde hvad beträffar de enskilda vägarna icke vara behöflig. Någon öfverlåtelse af äganderätten till den mark, som tagits i anspråk för dessa vägar, lärer nämligen, såsom af det anförda framgår, icke hafva ägt rum, utan tillhöra de olika väglotterna, hvaraf en enskild väg består, så länge vägen är af denna beskaffenhet, alltjämt de fastigheter, hvaröfver vägen går fram. I fråga om de allmänna vägarna finner däremot utskottet den gjorda framställningen värd beaktande.

Med nu gällande bestämmelser kan vid omläggning af en allmän väg äganderätsfrågan ordnas på följande sätt. Måste vid en vägomläggning ett enskildt person tillhörigt område tagas i anspråk, synes vederbörande väghållningsdistrikt böra träffa aftal med den enskilde om öfverlåtelse af den för ändamålet erforderliga marken. I sammanhang härmed bör ock det för vägen icke längre behöfliga området, därest det med fördel kan läggas till den enskildes ägor, till honom i vederbörlig ordning öfverlåtas. Enahanda förfarande torde ock kunna tillämpas, sedan en vägomläggning redan skett, ehuru i sådant fall väghållningsdistriktet kommer i en sämre ställning till jordägaren vid uppgörelsen, än om denna skett före vägomläggningen. Ett reglerande af berörda uppgörelser synes i vissa fall kunna ske genom ägoutbyte enligt nu gällande lag, men torde ett sådant dock vid många tillfällen vara uteslutet. Detta blir fallet

1) om hela den å samfäld mark anlagda vägen blifvit obehöflig — ägoutbyte kan nämligen ske endast af en del utaf en fastighet;

2) om mark för vägomläggningen erfordras från en fastighet, under det den härigenom obehöfliga marken lämpligen bör läggas till en annan fastighet — s. k. dubbla ägoutbyten äro icke tillåtna;

3) om de markområden, som skola gå i byte, äro af olika värde — utjämning medelst penningar kan icke ske.

Det enligt gällande skiftesstadga medgifna ägoutbytesförfarandet lämpar sig sålunda i åtskilliga fall icke för reglerandet af ifrågavarande rättsförhållanden, hvarför ett nytt sådant, afpassadt med hänsyn till nu berörda omständigheter, torde böra införas. Enligt hvad utskottet har sig bekant har emellertid skiftesstadgekommittén tagit i öfvervägande behöfligheten och lämpligheten af ägoutbytesinstitutets vidgande i det af motionären antydda syftet. Vid sådant förhållande torde i afbidan på kommitténs utlåtande med frågans behandling böra anstå.

Utskottet får därför hemställa,

att ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 mars 1911.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Det skulle här antecknas, att herr *E. A. Lindblad* icke deltagit i ärendets slutliga behandling inom utskottet.
